

UKRADENO OTROŠTVO ANTONIJE SENČAR

UKRADENO OTROŠTVO ANTONIJE SENČAR

(Pomen pričevanj slovenskih izgnancev)

Zgodovina

Raziskovalna naloga

Avtorica: Sara Anžur

2. letnik

Mentorica: Petra Štampfl, Gimnazija Jožeta Plečnika Ljubljana

Somentorica: dr. Monika Kokalj Kočevar, Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije

2023

Gimnazija Jožeta Plečnika Ljubljana

KAZALO

Vsebina

POVZETEK	6
UVOD	7
TEORETIČNI DEL.....	9
Ustna zgodovina	9
Aktivni pristop k ustni zgodovini	9
Druga svetovna vojna	11
Priprava na vojno	11
Začetek 2. svetovne vojne.....	12
Druga svetovna vojna na slovenskem ozemlju.....	13
Aprilska vojna.....	13
Razkosanje slovenskega ozemlja.....	14
Začetki etnocida.....	16
Izgon Slovencev.....	17
RAZISKOVALNI DEL	22
Življenje Antonije Senčar	22
Otroštvo in izgon.....	22
Taborišče Trebnitz, Šlezija	25
Taborišče Gross Wartenberg, Šlezija.....	27
Taborišče Reichenbach	29
Taborišče Betlechem blizu Grüssau.....	29
Vrnitev domov	30
Življenje po drugi svetovni vojni.....	32
RAZPRAVA	34
ZAHVALE	36
PRILOGA.....	37
ZAKLJUČEK.....	45
VIRI IN LITERATURA	47

KAZALO SLIK

Slika 1: Intervju s Tončko Senčar na njenem domu v Piranu 25. 2. 2023	10
Slika 2: Z nemškimi zastavami okrašena mestna hiša na Ptujju	13
Slika 3: Slovensko ozemlje pod okupacijo	14
Slika 4: Vpoklic Gorenjcev v nemško vojsko marca 1943	15
Slika 5: Razglas v slovenskem jeziku o prisilni izselitvi	18
Slika 6: Izselitveno območje ob Savi in Sotli s posebej označenim krajem Obrež	19
Slika 7: Izgnanci v taborišču Rajhenburg/Brestanica, 8. november 1941	20
Slika 8: Prva ohranjena slika družine Glogovšek iz leta 1941/1942.....	22
Slika 10: Pasja svetinjica družine Glogovšek s številko 4443	23
Slika 11: Izdelava taboriščnih števil v taborišču Rajhenburg, 18. november 1941	24
Slika 12: Popisni list Franca Glogovška in njegovih treh otrok.....	25
Slika 13: Tončka v svoji svileni oblekici, Trebnitz leta 1942.....	26
Slika 14: Taborišče Gross Wartenberg, Šlezija.....	28
Slika 15: Taborišče v Betlechemu.....	29
Slika 16: Družina Glogovšek na gozdni jasi blizu taborišča Betlechem.....	30
Slika 17: Seznam vseh postajališč na poti domov, ki si jih je zabeležil Tončkin brat Franc...	31
Slika 18: Obisk taborišča Reichenbach leta 2012	32
Slika 19: Taborišče Betlechem leta 1944 (levo) in danes (desno)	33

SEZNAM PRILOG

Intervju z Antonijo Senčar

POVZETEK

UKRADENO OTROŠTVO ANTONIJE SENČAR

Raziskovalka: Sara Anžur, 2. b

Gimnazija Jožeta Plečnika Ljubljana

Mentorica: Petra Štampfl, Gimnazija Jožeta Plečnika Ljubljana

Somentorica: dr. Monika Kokalj Kočevar, Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije

Ključne besede: druga svetovna vojna, nacistična delovna taborišča, slovenski izgnanci, pričevanja.

Nemški okupatorji so s slovenskega ozemlja izgnali in pregnali okoli 80.000 ljudi. Izgoni so bili sistematični, dobro organizirani in so se začeli kmalu po okupaciji leta 1941. Sedem tisoč, večinoma izobražencev, jih je bilo v prvem valu prisilno izseljenih v Srbijo. Nato so v drugem valu sledili primorski priseljenci po letu 1914 na Gorenjsko in Spodnjo Štajersko, v tretjem valu pa so izgnali prebivalce iz krajev ob meji v Posavju in Obsotelju. V tretjem valu je bila iz domače vasi izgnana tudi družina Antonije Senčar.

Namen raziskovalne naloge je predstaviti življenje Antonije Senčar, ki je bila kot šestletna deklica izgnana iz vasi Zgornji Obrež pri Artičah. Med vojno je bila v štirih preselitvenih taboriščih (Volksdeutsche Mittelstelle – VoMi).

Poleg prebiranja strokovne literature in ogleda več posnetkov je raziskovanje zajemalo tudi izvedbo tematskega intervjuja s preživelo izgnanko. Prvoosebna pričevanja sama po sebi še niso zgodovina, a predstavljajo nabor zgodovinskih virov za nadaljnje raziskovanje. Z intervjujem pridobimo osebno zgodbo osebe, ki je bila priča dogodkom iz preteklosti.

Podatki, pridobljeni z intervjujem, so pokazali, da je bilo življenje Antonije Senčar podobno življenju drugih izgnancev. Na področju ozaveščanja o drugi svetovni vojni je aktivna in želi širiti svojo izkušnjo o drugi svetovni vojni. Ker pa je življenje v taborišču izkusila kot deklica, se je v njenem pričevanju izraža otroško doživljanje vojne.

UVOD

Junija 2022 sem se skupaj z nekaterimi drugimi dijaki iz Slovenije in zamejstva udeležila sprejema, ki ga je pripravil predsednik Republike Slovenije Borut Pahor. Na sprejemu v Predsedniški palači je gostil preživele iz druge svetovne vojne – interniranko v taboriščih Auschwitz in Ravensbrück Elzo Maurič Kumar, predsednika Društva ukradenih otrok Janeza Žmavca, partizanko Valerijo Skrinjar Tvrz, izgnanko Antonijo Senčar in predsednika Taboriščnega odbora Auschwitz Janeza Deželaka. Pričevanja gostov predsednika republike so se me zelo dotaknila, zato sem si sposodila knjigo Dnevnik Ane Frank. Knjiga mi je odprla nov pogled na življenje otrok in mladostnikov v drugi svetovni vojni. Preplet doživetij ob pričevanjih preživelih in ob branju knjige mi je vzbudil željo po nadaljnjem poglobljanju v dogodke druge svetovne vojne in mi ponudil nova spoznanja. Med drugimi sem izvedela, da obstajajo različna nacistična taborišča, v katerih so delali in umirali tudi Slovenci. Preden me je tema pritegnil, sem vedela le, da so bili glavna tarča nacističnega sovraštva Judje, ki so jih nacisti sistematično ubijali v uničevalnih taboriščih.

Raziskovalno nalogo sem naredila, saj sem želela o temi izvedeti več, kot izvemo pri pouku zgodovine. Želela sem razumeti občutke in stiske taboriščnikov, nad katerimi so nacisti izvajali nepojmljivo nasilje. Za nepregledno množico podatkov, ki jih slišimo pri pouku zgodovine ali preberemo v zgodovinskem učbeniku, pogosto pogrešam osebne zgodbe žrtev, njihovo intimno doživljanje. Tega nam v šoli ne predstavijo.

Med izdelavo naloge sem želela spoznati, kako so živeli Slovenci v nacističnih delovnih taboriščih med drugo svetovno vojno. Pripravila in izvedla sem intervju z izgnanko gospo Antonijo Senčar ter preko njene osebne zgodbe spoznala marsikaj o življenju v taboriščih. Spoznala sem, kako pomembno je poznati in širiti zgodbe izgnancev, saj se le z ohranjanjem zgodovinskega spomina in znanjem o preteklih dogodkih lahko zavarujemo pred ponovitvijo vojnih grozot.

V nalogi sem predvidela štiri hipoteze.

Hipoteza 1: Življenje v izgnanstvu gospe Antonije Senčar je bilo podobno življenju številnih drugih slovenskih izgnancev.

Hipoteza 2: V taborišču je deklica Tončka spremljala dogajanje na bojiščih in je razumela, kako se je odvijala vojna.

Hipoteza 3: Taboriščna izkušnja je gospo Senčar zaznamovala za vse življenje.

Hipoteza 4: Večina ljudi, ki so doživeli vojne grozote, o svoji izkušnji težko govori.

V prvem poglavju teoretičnega dela predstavim zgodovinsko ozadje obravnavane teme. Razložim, kaj je ustna zgodovina in predstavim aktivni pristop, ki sem ga sama uporabila. V drugem podpoglavju na kratko predstavim priprave na drugo svetovno vojno in opišem njen začetek. V tretjem podpoglavju se osredotočim na drugo svetovno vojno na slovenskem ozemlju, razložim potek aprilske vojne, navedem okupatorje na slovenskem ozemlju in se osredotočim na nemški okupacijski sistem, ki je bil do Slovencev najgrozovitejši. Prikažem razkosanje Slovenije in začetke etnocida, ki je bil tudi podlaga za izgon Slovencev.

V raziskovalnem delu naloge predstavim metodo raziskovalnega dela in njen potek. Rezultat je prikaz življenjske zgodbe Antonije Senčar. Poglavje razdelim na izgon, bivanje v delovnih taboriščih, vrnitev domov in življenje po drugi svetovni vojni. Raziskovalnemu delu sledi razprava, v kateri zavržem oziroma potrdim hipoteze iz uvoda. V zaključku odgovorim na vprašanje, kako bom nadaljevala raziskovalno pot po oddaji naloge.

TEORETIČNI DEL

Ustna zgodovina

Laura M. Wendling in Barry A. Lanman sta prikazala dva različna načina pristopanja k ustni zgodovini. Prvega sta poimenovala pasivni pristop. Gre za preučevanje že obstoječih ustnih virov, kot so posneti intervjuji, pričevanja ljudi v obliki napisanih knjig, posnetih filmov in različnih oddaj. Drugi način je aktivni pristop k ustni zgodovini, saj gre za dejansko ustvarjanje ustne zgodovine, največkrat s posnetimi intervjuji pričevanj prvoosebne pripovedi, ko preživeli opisuje dogodek, ki ga je bodisi sam doživel bodisi mu je bil priča. Avtorja poudarjata, da je pomembno, da so gradiva ustne zgodovine dostopna širši javnosti in da so pravilno shranjena, saj bodo na ta način ostala večna. (Trškan 2022: 25)

Aktivni pristop k ustni zgodovini

Aktivni pristop razdelimo na več korakov. (Trškan 2022: 24–26)

1. Organizacijska in tehnična priprava

Intervju pripravimo tako, da med njim ne bo prihajalo do zapletov oziroma intervjuvanca ne bomo motili pri pripovedovanju. Določimo temo intervjuja, število udeležencev in spraševalcev, pripravimo časovni načrt, ocenimo stroške intervjuja, pripravimo si zapiske, določimo kraj, čas in trajanje intervjuja. Spoštovati moramo etična načela in pravice pripovedovalca, zato moramo pridobiti tudi njegovo soglasje (za snemanje, uporabo in objavo).

2. Vsebinska priprava

Pred intervjujem zberemo podatke o intervjuvancu, se pozanimamo, kdo je, da lahko ustrezno določimo temo intervjuja. Napišemo vsa vprašanja in njihov vrstni red, razmislimo tudi o tem, kako bomo intervju vodili, se pravi načrtujemo njegov potek.

3. Izvedba intervjuja

Najprej pripravimo pripomočke za snemanje in ročno zapisovanje, nato intervjuvanca pripravimo na intervju. Lahko mu še enkrat predstavimo potek intervjuja in ustvarimo prijetno vzdušje, da se bo intervjuvanec počutil sproščenega in umirjenega. Nadaljujemo z izvedbo

intervjuja, torej vključimo snemalne pripomočke in začnemo postavljati vprašanja. Intervju zaključimo.

Slika 1: Intervju s Tončko Senčar na njenem domu v Piranu 25. 2. 2023

(Foto: Petra Štampfl)

4. Vrste prepisovanj in zapisov

Izmed vseh tehnik se poslužujemo ene skozi celotno zapisovanje. Tako lahko napišemo strnjeno in urejeno besedilo, ki bo napisano v enotnem slogu. Svoje zapiske predhodno uredimo in dopolnimo, da bi proces potekal hitro in natančno.

5. Interpretacija in analiza podatkov

Najprej preverimo točnost podatkov, v primeru, da se je intervjuvanec zmedel in nam napačno predstavil dejstva. Ne smemo pozabiti, da kritično razmišljamo o vsebini intervjuja in to upoštevamo tudi pri pisanju ugotovitev, da se izognemo zmotnemu dojemanju dogodkov pričevalca in posledično tudi napačni analizi samega intervjuja.

6. Objava

Objavimo intervju za širšo javnost, s tem lahko več posameznikov uporabi naš intervju za preučevanje dotične teme. Preden intervju objavimo, je o tem potrebno obvestiti intervjuvanca.

7. Shranitev intervjujev in javni dostop

Intervju shranimo v poljubnih arhivih, muzejih ali večjih knjižnicah.

Druga svetovna vojna

Priprava na vojno

Japonska, Italija in Nemčija, znane kot »sile osi«, so v tridesetih letih 20. stoletja z ekspanzivno politiko skoraj neovirano širile svoja ozemlja. Na njihovo vedno agresivnejšo osvajanje drugih ozemelj Društvo narodov ni znalo ali zmoglo odzvati.

Glavni japonski ekspanzivni cilj je bil pridobitev Kitajske, ki je bila takrat zaradi državljanske vojne oslABLJENA. Cilj je Japonska uresničila, ko je leta 1931 zasedla Mandžurijo na severovzhodu Kitajske in tam ustanovila marionetno državo Mandžukuo, ki je obstajala do poraza Japonske v drugi svetovni vojni.

Italija je bila prva evropska država, ki se je v času med obema vojnama odločila za osvajanje izven evropskega prostora. Leta 1935 je iz Somalije napadla Abesinijo in si jo po letu dni podredila. Društvo narodov je Italijo najprej gospodarsko sankcioniralo, a ti ukrepi niso zajemali nafte in premoga, zato je Društvo narodov uradno obsodilo italijansko dejanje, Italija pa je izstopila iz Društva.

Na vojno se je pripravljala tudi nacistična Nemčija pod vodstvom Adolfa Hitlerja. Začela se je načrtno in pospešeno oboroževati, vodila je spretno zunanjo politiko (npr. podpis sporazuma o nenapadanju s Sovjetsko zvezo leta 1939) in z utrjevanjem ideologije večvredne arijske rase upravičevala širitev na vzhod. Že pred začetkom vojne si je prisvojila nekatera ozemlja v Evropi.

V poznih tridesetih letih je bila britanska in francoska politika do nemškega osvajalnega pohoda zelo neodločna in izjemno popustljiva. Popuščanje Hitlerju je bila napaka, saj je dobil občutek, da je v širitvi ozemlja neustavljiv. Zahodnoevropske države na vojno, ki se je zgodila, niso bile pripravljene zaradi težav na gospodarsko-političnem področju (prepočasna modernizacija vojske in nestabilne vlade), zato so privolile v t. i. politiko popuščanja, ki je vodila v nov spopad. (Režek Mateja, idr. 2021, 51– 54)

Začetek 2. svetovne vojne

Z napadom Nemčije na Poljsko se je začela druga svetovna vojna. Nemška vojska je 1. septembra 1939 vdrla na Poljsko, da bi izpeljala operacijo Fall Weiss ali Bela zadeva. Nemška vojska je štela več kot milijon vojakov in je bila opremljena z najsodobnejšo opremo. Poljska vojska je bila nepripravljena in opremljena z zastarelo opremo. Francija in Velika Britanija sta kot poljski zaveznici pozvali Nemčijo, naj se umakne, in ji napovedali vojno. Kljub vojni napovedi Francija in Velika Britanija v resnici na spopad z Nemčijo nista bili pripravljeni, zato so stanje do leta 1940 poimenovali »lažna vojna«. (Režek 2021: 56)

Po poljskem ozemlju pa ni hlepela samo Nemčija, ampak tudi Sovjetska zveza. Rdeča armada je prekoračila mejo in leta 1939 zavzela del poljskega ozemlja. Poljska je bila v roku štirih tednov popolnoma poražena in izbrisana z zemljevida. (Bregar Mazzini 2022: 43)

Nemški vojaški stroj se po zasedbi Poljske ni ustavil. Ena za drugo so morale premoč Nemčije priznati tudi druge evropske države: Danska, Norveška, Nizozemska, Luksemburg, Belgija in celo Francija, ki je napačno predvidevala, da bo nemško vojsko uspešno zadržala Maginotova linija. Sredi leta 1940 se je Nemčiji zoperstavljal samo že Velika Britanija. Hitlerjev napada na to otoško državo kljub silovitemu in uničujočemu bombardiranju ni bil uspešen. (Režek 2021: 56–58)

Naposled je morala premoč nemške vojske priznati tudi Kraljevina Jugoslavija. Nemčija se je spomladi 1941 usmerila na Balkan. Sprva je pomagala Italiji pri zasedbi Grčije, nato je napadla Kraljevino Jugoslavijo. Ta je sicer že 25. marca 1941 pristopila k trojnemu paktu, a se je Hitler vseeno odločil bombardirati Beograd. (Režek 2021: 58)

Druga svetovna vojna na slovenskem ozemlju

Aprilska vojna

Po izbruhu druge svetovne vojne leta 1939 si je Kraljevina Jugoslavija prizadevala ostati nevtralna, a kljub temu je 25. marca 1941 knez Pavle državo priključil trojnemu paktu v upanju, da jo bo s tem zavaroval in rešil pred vojno. Pristop k trojnemu paktu je sprožil proteste, v Beogradu je potekal državni udar. S tem so povzročili odstavitev kneza Pavla, ki ga je zamenjal Peter II. Čeprav Kraljevina Jugoslavija ni izstopila iz trojnega pakta, je zaradi političnega obrata za Nemce postala nezanesljiva. (Režek 2021: 58)

Druga svetovna vojna se je v Jugoslaviji (in Sloveniji) začela 6. aprila 1941, ko so nemški vojaki brez napovedi o vojni prestopili meje. Prve kraje v Sloveniji, Maribor in Ptuj, so zasedli že 8. aprila 1941, Celje dva dni kasneje. Nemškim vojaškim enotam so se priključile tudi enote ostalih jugoslovanskih sosed. Italijanska vojska je prodrla v Dravsko banovino, madžarska vojska pa je 16. aprila 1941 zasedla Prekmurje. (Nešović, Prunk 1993: 113)

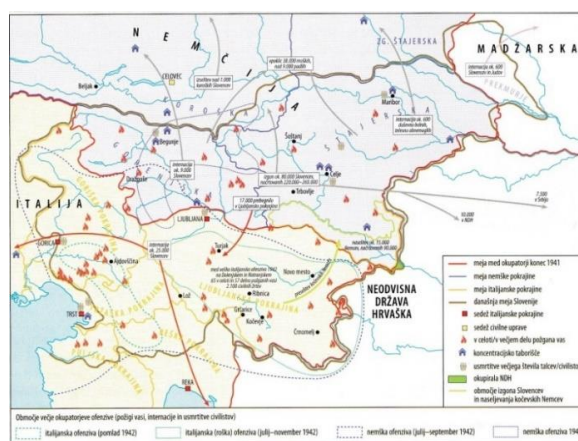
Slika 2: Z nemškimi zastavami okrašena mestna hiša na Ptuj

(Vir: Arhiv Muzeja novejšje in sodobne zgodovine Slovenije)

Sprva so jugoslovanske čete poskušale ubraniti meje, a ko so se Nemci prebili čeznje, so se umaknile v notranjost državnega ozemlja. Boji v Dravski banovini so potekali šest dni. Del slovenskega ozemlja so pridobili Italijani, ki pa so napredovali počasneje od Nemcev. Italijani so 11. aprila 1941 vkorakali v Ljubljano in zasedli Notranjsko. Zaradi slabo oborožene in tehnološko zaostale jugoslovanske vojske, ki se ni mogla upreti nemški, je bila 17. aprila 1941 podpisana listina o kapitulaciji Jugoslavije. Kralj Peter II. in jugoslovanska vlada sta se umaknila v London. Dogajanje v Jugoslaviji so skušali urejati iz Velike Britanije. Trajalo je 10 dni, da je Nemčija zavzela Kraljevino Jugoslavijo. Jugoslovansko ozemlje je sicer zasedlo več okupatorjev, ki so bili nemški zavezniki, na hrvaškem ozemlju pa je nastala Neodvisna država Hrvaška. (Bregar Mazzini 2022: 129)

Razkosanje slovenskega ozemlja

Slovensko ozemlje so si razdelili štirje okupatorji: Nemčija, Italija, Madžarska in Neodvisna država Hrvaška. Nemcem je pripadala vsa slovenska Štajerska, Mežiška dolina, štiri vasi na severu Prekmurja in severni del Dolenjske. Ljubljana z Notranjsko in Dolensko je bila pod italijansko oblastjo, Prekmurje pa pod madžarsko. Neodvisna država Hrvaška je od Nemčije maja leta 1941 dobila nekaj vasi ob reki Bregani. Vsak od okupatorjev je mislil, da je pridobljeno ozemlje trajno. Njihove državne meje so bile strogo zarisane in so se »zarežale« v slovensko nacionalno ozemlje. (Bregar Mazzini 2022: 129)

Slika 3: Slovensko ozemlje pod okupacijo

(Vir: Režek 2021: 187)

»Če k ozemlju Dravske banovine, ki so jo okupatorji razkosali leta 1941, prištejemo območja s slovenskim prebivalstvom, ki so bila že pred začetkom vojne vključena v nemški rajh in italijansko kraljestvo, je bilo s Slovenci poseljeno ozemlje ob začetku vojne razbito na enajst upravno-pokrajinskih enot.« (Štih 2016: 590)

Nemci so okupirano ozemlje razdelili na dve enoti: Spodnjo Štajersko in območje Koroške in Kranjske, njuni civilni upravi sta bili podrejeni Berlinu. Nemške oblasti so želele takoj uresničiti svoj ponemčevalni načrt. Cilj tega načrta je bil, da bi Slovenci postali Nemci. Uresničevanja so se lotili s krutimi ukrepi, ki so posegla na vsa, tudi zasebna področja življenja Slovencev. Delovali so nasilno in s tem želeli odstraniti vse, kar bi lahko ohranjalo ali krepilo slovensko narodno zavest, hkrati pa so uvajali spremembe, ki bi dale deželi nemški značaj. Tako so prepovedali javno rabo slovenščine in uvedli nemški izobraževalni sistem, ki je temeljil na obveznem učenju nemščine. Slovenska osebna, krajevna in stvarna lastna imena so ponemčili in uničili slovenske knjige in časopise. Nemci so ukinjali obstoječa društva in organizacije ter njihovo imetje zaplenili. Vrtci in šole so postali center germanizacije. Leta 1942 so začeli slovenske fante in može vključevati v nemško vojsko, kar je bilo v nasprotju z mednarodnim pravom. Želeli so uničiti slovensko kulturno dediščino in zapleniti dotodanje premoženje na ravni države, društev in delno zapleniti zasebno premoženje. (Nešović, Prunk 1993: 116).

Slika 4: Vpoklic Gorenjcev v nemško vojsko marca 1943

(Vir: Arhiv Muzeja novejšje in sodobne zgodovine Slovenije)

Začetki etnocida

Okupatorji Slovincem niso priznavali narodnih pravic, lastne kulture in jezika. Slovence so nameravali nasilno asimilirati, iz njih so želeli narediti Nemce, Italijane in Madžare. Ker so želeli uničiti slovensko kulturo, narod in jezik, pravimo, da so izvajali etnocid, ki je imel zaradi nasilnih prijemov značilnosti genocida. (Bregar Mazzini 2022: 130)

Nemški okupatorji so prebivalstvo razdelili po rasnem in političnem pregledu na polnopravne nemške državljane, državljane »na preklic« in prebivalce brez državljanstva. Poleg tega so načrtovali izselitev 220.000 do 260.000 Slovencev, ki bi jih »nadomestilo« od okoli 60.000 do 100.000 priseljencev nemške narodnosti. (Bajt 1996: 17)

Poleti 1941 so Nemci začeli z izgonom Slovencev. Sprva je bil njihov cilj izseljevanje v Italijo in Bolgarijo. Zaradi težav s sporazumevanjem z vladami držav so se odločili za nadaljnje izselitve Slovencev v Neodvisno državo Hrvaško in Srbijo. Za izgon so upoštevali naslednje kriterije rasne komisije in poročilo o politični in narodnostni pripadnosti.

Ti kriteriji so bili osnova za kasnejšo razdelitev prebivalcev v šest skupin:

1. prebivalci nemškega rodu,
2. prebivalci delno nemškega rodu,
3. prebivalci slovenskega rodu z dokazanimi simpatijami do Nemcev,
4. prebivalci slovenskega rodu z dvomljivimi simpatijami do Nemcev,
5. prebivalci slovenskega rodu, ki so odkrito sovražni do Nemcev,
6. prebivalci slovenskega rodu, ki so odkrito nastopajoči proti Nemcem. (Nešovič, Prunk 1993: 115)

Izgon so nadaljevali tako, da so prve tri skupine prebivalcev lahko ostale na svojih domovih, pripadnike četrte in pete skupine so določili za izselitev, zadnjo skupino so takoj zaprli. Slovensko narodno skupnost so nameravali uničiti, in sicer takoj ali pa v roku nekaj desetletij. (Nešovič, Prunk 1993: 116)

Nacistični okupatorski režim je bil najstrožji, njihovi raznarodovali ukrepi pa najkrutejši. Da bi dosegli svoj cilj, so nacisti nameravali:

1. izgnati vsakega tretjega Slovence, ki je živel na Spodnjem Štajerskem in na Gorenjskem,
2. na izpraznjeno območje naseliti Nemce in jih vsestransko podpirati pri vključevanju v novo okolje,
3. izvesti hitro in popolno germanizacijo Slovencev, ki bi ostali. (Nešović, Prunk 1993: 116)

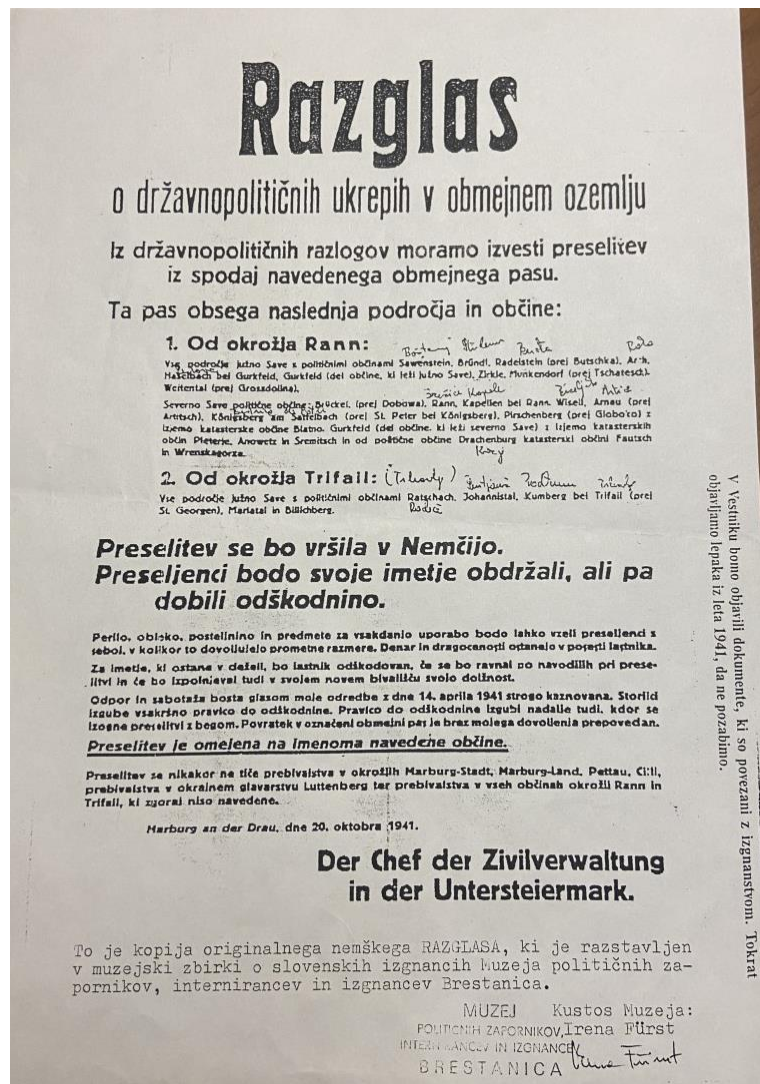
Izgon Slovencev

Vsi štirje okupatorji so nad Slovenci vršili nasilje, jih preganjali in zapirali v taborišča. Nemški okupatorji pa so se sistematično lotili izгона velikega števila Slovencev iz obsavsko-obsoteljskega območja. Izgnance so naselili v najmanj 400 preselitvenih taborišč za Nemce, tako imenovane Volksdeutsche Mittelstelle (VoMi). (Fürst, Kokalj Kočvar 2014: 51) Iz lastnih domov jim je uspelo izgnati približno 80.000 Slovencev. Zaplenili so zasebno premoženje posameznikom in Cerkvi. Na izpraznjena območja so naselili Nemce. (Nešović, Prunk 1993: 116).

Z izgonom Slovencev so nacisti začeli že nekaj dni po okupaciji. Najprej so bili na vrsti duhovniki, učitelji in izobraženci, torej tisti, ki bi jih bilo po njihovi presoji najtežje ponemčiti. Največ intelektualcev so izgnali v Srbijo in na Hrvaško. Od junija 1941 do julija 1942 so nato v treh fazah izgnali 7.500 ljudi v Srbijo, 10.000 ljudi v Neodvisno državo Hrvaško in 37.000 ljudi v Nemčijo. 17.000 oseb je med selitvijo pobegnilo, večina na ljubljansko okupacijsko območje, to je v Ljubljansko pokrajino. Na domove izgnanih so nemške oblasti naselile 14.000 kočevskih Nemcev. Iz nemške Koroške so aprila 1942 izgnali 917 Slovencev in umorili 500 onemoglih in duševno bolnih Štajercev. (Bajt 1996: 17)

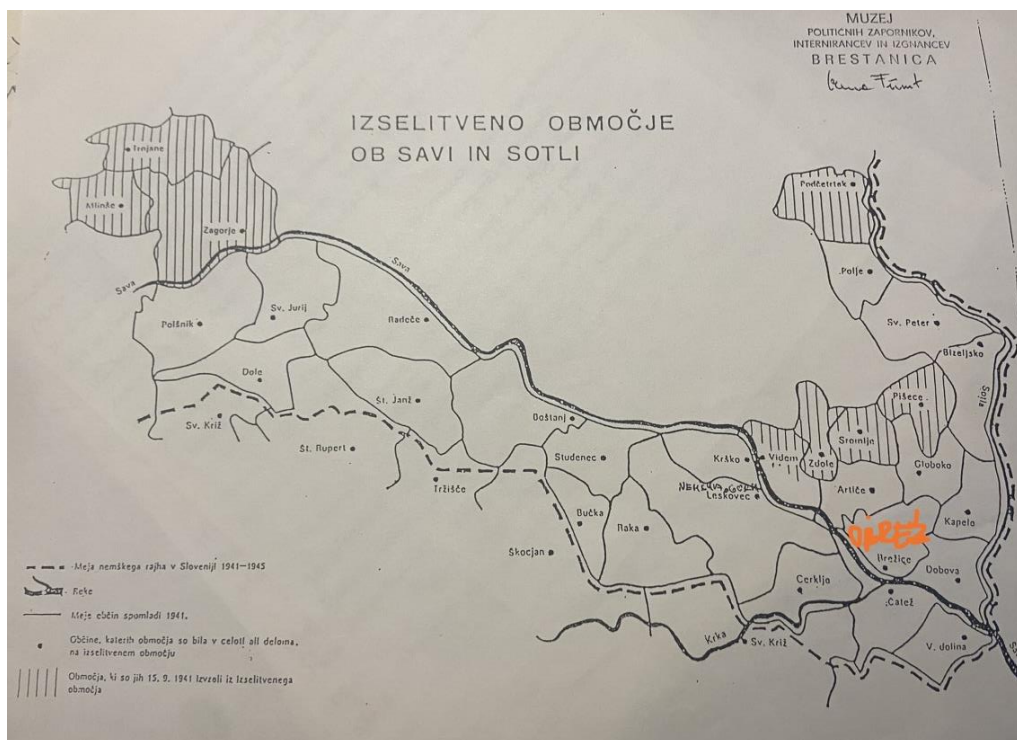
Izgon je bil skrbno pripravljen in sistematično izveden. »Izgon prebivalstva obsavsko-obsoteljskega področja je nemška okupacijska oblast želela realizirati tudi zaradi Hitlerjeve obljube, da bodo kočevske Nemce še leta 1941 naselili v nemški rajh. Zato so sprejeli začasno odločitev, da prebivalstvo tega področja izženejo v Nemčijo, v taborišča »Volksdeutsche Mittelstelle«. Odločitev o tem je 18. oktobra 1941 podpisal Heinrich Himmler in 20. oktobra je

bil izdan Razglas o državnopolitičnih ukrepih na obmejnem področju. Z izgonom so začeli 23. oktobra 1941 v vaseh ob reki Sotli.« (Fürst, Kokalj Kočevar 2014: 28)

Slika 5: Razglas v slovenskem jeziku o prisilni izselitvi

(Vir: Osebni arhiv Antonije Senčar; dokument je pridobila iz Muzeja političnih zapornikov, internirancev in izgnancev Brestanica)

Slika 6: Izselitveno območje ob Savi in Sotli s posebej označenim krajem Obrež

(Vir: Osebni arhiv Tončke Senčar; dokument je pridobila iz Muzeja političnih zapornikov, internirancev in izgnancev Brestanica)

Čez tri dni, 23. oktobra 1941, so začeli z izgonom v vasi Dobova. Vaščani so imeli le nekaj ur časa, da so se pripravili na odhod. S seboj so lahko vzeli osebno prtljago, nato so morali zapustiti domove. S tovarnjaki so bili odpeljani v zbirno taborišče za Slovence na gradu Rajhenburg. S tega območja so med novembrom 1941 in oktobrom 1942 izgnali 45.000, ki so jih zamenjali kočevski Nemci kot »varuhi nemške južne meje«.

Temeljne smernice za izgon Slovencev so določale, da bo izgon potekla v štirih valovih:

1. izobraženci,
2. priseljenci na Gorenjsko in Spodnjo Štajersko po letu 1914,
3. prebivalci območja med Sotlo in Savo,
4. tisti, ki ne bi zaprosili za sprejem v nemški raznarodovalni organizaciji ali jih Nemci ne bi želeli sprejeti vanju. (Fürst, Kokalj Kočevar 2014: 23)

Ob prihodu v zbirno taborišče Rajhenburg so Nemci imetje izgnancev popisali in vsak izmed njih je dobil identifikacijsko ploščico s številko in osebni dokument. Po čakanju v hlevih in lesenih barakah so jih z vlaki odpeljali v taborišča nemških pokrajin, najpogosteje v Spodnjo Šlezijo in na Saško. Nameščeni so bili v najmanj 400 preselitvenih taboriščih, ki so bila največkrat v zapuščenih samostanih, graščinah in tovarniških barakah. V Nemčiji so izgnance izrabljali kot poceni delovno silo, zato so večino izgnancev zaposlili v bližini taborišč kot delavce na poljih, gozdovih, na železnici, v tovarnah in rudnikih. Nekateri so imeli srečo in so delali v znosnih okoliščinah, drugi so neizmerno trpeli. Otroke so čimprej poslali v vrtce, šoloobvezne otroke pa so začeli izobraževati izključno v nemščini. Življenjske razmere v taboriščih so bile izredno slabe. Taboriščniki so živeli v skupnih prostorih, spali so v skupnih večnadstropnih posteljah. Za mnoge so taboriščne barake, opustošene graščine in tovarniške hale postale novi dom za dolga štiri leta. (Fürst, Kokalj Kočevar 2014: 51–53)

Slika 7: Izgnanci v taborišču Rajhenburg/Brestanica, 8. november 1941

(Vir: Arhiv Muzeja novejšje in sodobne zgodovine Slovenije)

Po končani vojni so bili zaporniki osvobojeni, zapustili so taborišča, a se takrat njihovo trpljenje pogosto ni končalo. Ob vrnitvi v Slovenijo so bile mnoge hiše izgnancev opustošene, uničene in izropane. Komunistična država, v katero so se vrnili, ni pokazala razumevanja za njihov položaj, zato so se morali mnogi znajti v težkih gmotnih razmerah sami in brez državne pomoči. Sami so morali nadomestiti vso materialno škodo, obnoviti uničene hiše in hleve, sami so morali nadoknaditi zamujeno šolanje in pridobiti znanje, za katero so bili v taboriščih med vojno

prikrajšani. Petinštirideset let jim republika Jugoslavija ni priznala statusa žrtve nacifašizma in prejeli niso nikakršne socialne zaščite ali odškodnine. Naziv žrtve vojnega nasilja so izgnanci prejeli leta 1995 v Republiki Sloveniji. (Fürst, Kokalj Kočevar 2014: 59)

RAZISKOVALNI DEL

V raziskovalnem delu je predstavljeno življenje Antonije Senčar, ki je bila leta 1941 kot šestletna deklica z družino izgnana v nemška preselitvena taborišča, tako imenovane Volksdeutsche Mittelstelle (VoMi). Osnova za besedilo je tematski intervju z gospo Senčar. Potekal je 27. 1. 2023 po telefonu, 11. 2. 2023 v Ljubljani in 25. 2. 2023 na njenem domu v Piranu. Podatki, pridobljeni v intervjuju, so prepleteni s povzetki in odlomki iz njene memoarske knjige *Svilena oblekica* in intervjuji z njo, ki so dostopni na spletu. Transkripcija intervjuja je raziskovalni nalogi priložena kot priloga. Besedilo dopolnjujejo fotografije, predvsem iz osebnega arhiva Antonije Senčar.

Življenje Antonije Senčar

Otroštvo in izgon

Tončka Senčar, rojena Glogovšek, se je rodila 4. julija 1935 v vasi Zgornji Obrež pri Artičah blizu Brežic. Tončka je imela še dva brata – starejšega Francija in mlajšega Draga.

Slika 8: Prva ohranjena slika družine Glogovšek iz leta 1941/1942

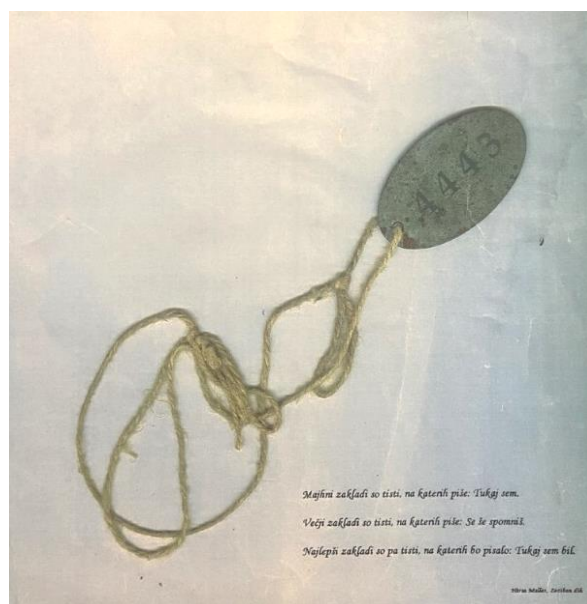
(Vir: Osebni arhiv Antonije Senčar)

Jeseni leta 1941 je navdušeno vstopila v prvi razred osnovne šole, a je njeno šolanje prekinila vojna. V drugemu mesecu šolanja, točneje 28. oktobra 1941, so v njeno vas prišli nemški vojaki in ukazali, naj se vaščani zberejo na koncu vasi, kjer je bilo zbirno mesto. Ob nenadni in pretresljivi novici, da morajo zapustiti dom, sta bila Tončkina starša zaskrbljena in sta pred otroki skušala prikriti solze, a otroci so to opazili in tudi sami začeli glasno jokati. Tončki so v spominu ostali zmedeni, zaskrbljeni in prestrašeni obrazi vaščanov ter glasen jok otrok. V skupinah so se vaščani premikali proti kamionom in v rokah nosili vse, kar so lahko. Otroštvo se je zanje končalo.

Otroci na kamionu so bili prestrašeni, saj se z njim še nikoli niso peljali. Ljudje na kamionu so molili, jokali in se stiskali, da bi premagali strah, medtem ko so jih vojaki hladno in glasno spremljali na poti v Brestanico na grad Rajhenburg. Grad Rajhenburg je imel v drugi svetovni vojni funkcijo zbirnega taborišča, od koder je v izgnanstvo odšlo več tisoč Slovencev. Med njimi je bila tudi Tončkina družina.

Spali so v grajskih hlevih, nagneteni na tleh, prekritih s slamo. Tam so taboriščniki čakali na transport v Nemčijo. Ob sprejemu so izgnance popisali, njihova imena in priimke pa so ponemčili, tako je Tončka dobila ime Antonia. Dobila je tudi identifikacijsko številko na kovinski ploščici, »pasjo svetinjico«, ki so jo morali taboriščniki nositi okoli vratu. Za okupatorje so izgnanci takrat postali samo številka, nošenje kovinske ploščice pa je bilo izjemno ponižujoče in sramotno.

Slika 9: Pasja svetinjica družine Glogovšek s številko 4443

(Vir: Osebni arhiv Antonije Senčar)

*Slika 10: Izdelava taboriščnih števil v taborišču Rajhenburg, 18. november 1941
(Vir: Muzej novejše in sodobne zgodovine Slovenije)*

Personen-Ausweis SL. Umsiedler Nr. 4445
für
Name: *Glogovšek*
Vorname: *Franz*
Geboren am: *29.9.1904*
in: *Ober-Obres*
Beruf: *Landwirt*
Letzter Wohnort: *Artisch-Oberobres 19*

SL. Umsiedlung aus der Untersteiermark.

Reichenburg, den *30.8.* 1941.
I. A.
W. W. W.

3 Kinder ① *Franz, geb. 16.1.30*
② *Antonia " 4.7.35*
③ *Karl " 10.5.38*

Slika 11: Popisni list Franca Glogovška in njegovih treh otrok
(Vir: Osebni arhiv Antonije Senčar)

Taborišče Trebnitz, Šlezija

Z gradu Rajhenburg je Tončkina družina odšla na pot izgnanstva. Najprej so jih namestili v taborišču Trebnitz v Šleziji (danes Trzebnica na Poljskem). Taborišče je bilo v slabih razmerah, taboriščniki so bivali v barakah. Sobe so bile opremljene s kovinskimi posteljami v treh nadstropjih. Odrasli so spali spodaj, otroci pa na zgornjih dveh ležiščih.

Starši so morali hoditi na delo, otroci pa so opravljali razna dela. Taborišča so imela funkcijo prevzgoje otrok, zato so otroci poleg fizičnega dela v taboriščih hodili tudi k pouku, kjer so poudarjali veličino Nemčije in moč njene vojske. Pouk je potekal v nemščini. Prve besede, ki so se jih otroci naučili, so bili izrazi za discipliniranje, kot so npr. vstani in bodi tiho. Ker otroci

niso poznali nemščine, jim je sprva pomagal tolmač. Ogledovali so si tudi filme, ki so prikazovali slavo nemške vojske. Večina otrok, vključno s Tončko, si je film takrat ogledala prvič.

Tončka v času izgnanstva pravzaprav ni vedela, kako se vojna odvija, saj so starši otrokom skušali prikriti grozote vojne. Ljudje so bili v taboriščih prestrašeni, skrbelo jih je, da se nikoli več ne bodo vrnil domov, a kljub temu upanja nikoli niso izgubili. Tončkino upanje so bile mamine obljube, ki jih je izrekla vsako leto na njen rojstni dan. Obljubila ji je, da bo naslednji rojstni dan praznovala doma. Na izpolnitev teh obljub je Tončka čakala štiri leta in medtem bila v štirih različnih taboriščih.

Taboriščniki so v času izgnanstva oblačila dobivali od Rdečega križa. Oblačila so bila le redko lepa, nova in dobro ohranjena. Leta 1942 je tovornjak Rdečega križa v taborišče Trebnitz pripeljal letna oblačila. Otroci so bili takrat radostni. Oblačila so zanje sprejemale mame. Tudi Tončka in njeni bratje so takrat dobili nekaj novih kosov, a njena bela svilena oblekica jo je prevzela. Svoje spomine ob tem dogodku je Tončka zbrala v svoji pripovedi *Svilena oblekica*.

Slika 12: Tončka v svoji svileni oblekici, Trebnitz leta 1942

(Vir: Osebni arhiv Antonije Senčar)

»Kar poskočila sem in oblekico stisnila k licu, da sem občutila vso svilnato mehko in celo poseben vonj. Pomerila sem jo. Zelo mi je pristajala, kot bi bila sešita prav zame. Počutila sem se kot princeska ali kraljična v pravljicah. /.../ Oblekica se je kot balon razpela okoli mene. V tistem trenutku sem bila najsrečnejši človek na svetu, sama sebi sem bila všeč.« (Senčar 2015: 18)

Naslednji dan so v taborišče prišli fotografi, ki so jih pogosto fotografirali, da bi ovekovečili trenutke v taboriščih. Taboriščnike so celo spodbujali, da so fotografije, na katerih so bili pogosto zelo lepo urejeni, pošiljali domov sorodnikom, da bi ti videli, kako dobro se jim godi v taborišču. Gospa Senčar v svojem osebnem arhivu hrani veliko fotografij iz taborišča. Ko so torej tisti dan prišli fotografi, je Tončka oblekla svojo novo prečudovito oblekico. Nemški fotograf je posnel fotografijo, ki jo še vedno hrani in ves čas nosi s seboj v denarnici. Na hrbtno stran je pripisala *Lager Trebnitz, avgust 1942*.

Po koncu vojne je Tončki mama zaupala, zakaj z njo ni mogla deliti navdušenja, ko se je vrtela in občudovala svileno obleko. Povedala ji je, da je obleka pred njo pripadala judovski deklici, ki se je verjetno prav tako kot Tončka vrtela v njej in jo občudovala. A deklica je v taborišču umrla. Takrat je bila Tončka tako pretresena, da se je mami zvila v objem in skupaj sta jokali. Spoznala je tragiko vojne, pred katero jo je skušala mati v taborišču obvarovati. Še danes pogosto vidi deklico s temnimi lasmi in črnimi očmi, ki se vrti in skače v svileni oblekici.

Taborišče Gross Wartenberg, Šlezija

V taborišče Gross Wartenberg (danes Sykow na Poljskem) je bila Tončkina družina premeščena sredi leta 1943. Taborišče je bilo v mladinskem domu. Bilo je večje zidano poslopje z veliko dvorano, galerijo, slačilnicami in lepim vhodom v avlo. Ob zaprtih vratih v avli je stal Hitlerjev doprni kip, ki so ga morali taboriščniki pozdravljati, kot da bi bil živ. Na drugi strani vrat je bila jedilnica.

Slika 13: Taborišče Gross Wartenberg, Šlezija

(Vir: Osebni arhiv Antonije Senčar)

Kot v ostalih taboriščih so tudi v tem otroci imeli opravila in zadolžitve. Obešali so perilo, pometalni so, nosili premog in drva, čistili so okna, pobirali krompir, korenje in repo. Občasno so se otroci skrivaj lovili v jedilnici. Za zapik so imeli vrata jedilnice, za katerimi je stal Hitlerjev kip. Ob vsakem dotiku vrat so se ta zatresla in tudi kip se je zamajal. Nekega dne je Tončkin brat Drago potolkel po vratih. Njegov udarec je povzročil, da so se vrata stresla in dovolj zamajala kip, da je padel in se raztreščil na koščke. Besen lagerführer je pritekel in zahteval, da otroci povedo, kdo je razbil kip. Drago je priznal, da se je vrat premočno dotaknil in s tem povzročil, da se je kip prevrnil in razbil. Lagerführer je Draga jezno prijel in povlekel za lase. Z njegovo glavo je razbijal ob steno, medtem ko je Drago jokal. Za lase ga je odvedel v klet, kjer so hranili premog, in ga tja zaprl. Tončkin brat je jokal in klical mamo na pomoč. Ostali otroci, ki so prizor nemo opazovali, so se od strahu tresli. Tončka in njen brat Franci sta z muko čakala na mamo, da se vrne z dela. Delala je kot čistilka v pekarni. Ko je mama prišla, je brž odhitela do lagerführerja in ga na kolenih prosila, da spusti njenega sina. Obljubila je, da bo poravnala vso škodo, ki jo je naredil Drago. Ko jo je poveljnik končno spustil v klet, je mama našla svojega sina umazanega, prestrašenega, na robu smrti. O tem dogodku Tončka pripoveduje v svoji pripovedi *Razbil Hitlerjevo glavo*.

»Komaj še živega so ga prinesli iz kleti in mama ga je vzela v naročje in stisnila k sebi ter ga božala. Brat je bil ves premočen, od strahu se je polulal in pokakal, od joka in kričanja je bil brez glasu. Bil je črn v obraz, po nogah in po rokah, zakopal se je v premog, da bi se tako lažje branil pred podganami.« (Senčar 2015: 38)

Takrat se je pokazala solidarnost taboriščnikov, ko so Tončkini družini pomagali pri zbiranju denarja za odplačevanje kipa. Že naslednji dan je v avli stal nov Hitlerjev doprnski kip. Otroci so morali tudi tega pozdravljati in mu peti » Deutschland über alles« .

Taborišče Reichenbach

Ker so okolico taborišča Reichenbach nenehno bombardirali, so izgnance iz tega taborišča kmalu premestili v drugo taborišče. Tako so se po petih mescih bivanja v taborišču Reichenbach taboriščniki premaknili v taborišče Betlehem, ki je bilo tudi njihovo zadnje, preden so se vrnili domov.

Taborišče Betlehem blizu Grüssaua

Taborišče se je nahajalo v gozdu in je bilo del dvorca, kje so se pred vojno zbirali lovci. Dvorec so preuredili v taborišče VoMi. Železne postelje so postavili v plesno dvorano. Vsi taboriščniki so spali v istem prostoru.

Slika 14: Taborišče v Betlechemu

(Vir: Osebni arhiv Antonije Senčar)

Mama je delala v kraju Grüssau, oče pa se je z vlakom vozil na delo v Landeshut. Ker sta se Tončkin starejši brat Franci in prejšnji lagerführer dobro razumela, ga je lagerführer vzel s seboj na delo v Breslaw. Dovolil je Franciju obiskati družino, ko se mu je ta zlagal, da je mati bolna. Franci se nikoli ni vrnil nazaj v Breslaw in je konec vojne dočakal s svojo družino.

Slika 15: Družina Glogovšek na gozdni jasi blizu taborišča Betlehem

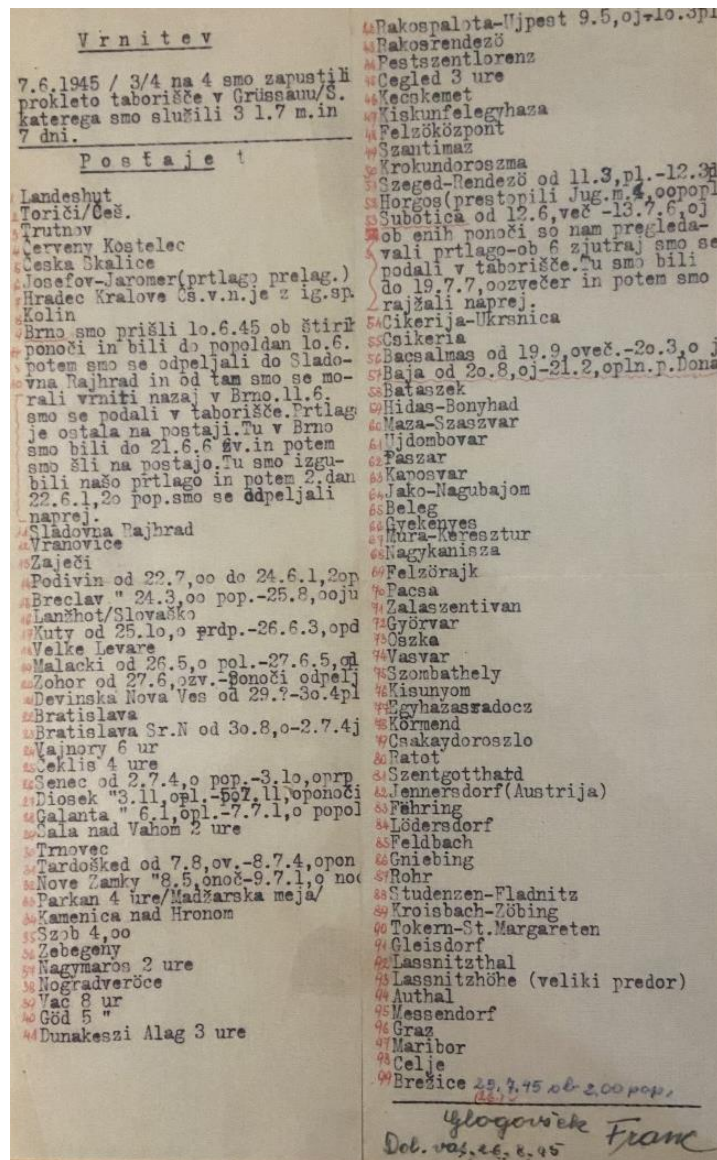
(Vir: Osebni arhiv Antonije Senčar)

Taboriščniki so že kmalu po koncu leta 1944 začutili, da se bliža konec vojne. Maja leta 1945 so v taborišče prišli vojaki ruske armade in taboriščnike osvobodili. Za Tončkino družino vrnitev domov vsekakor ni bila hitra. Do 7. julija 1945 so čakali, da so lahko stopili na vlak in končno začeli svojo pot domov.

Vrnitev domov

Pot domov se je vlekla in nikakor ni potekala po načrtih. Po mnogih prekinitvah so 26. julija 1945 po štirih letih in osmih mesecih stali na železniški postaji v Brežicah. Tončkin brat Franci si je po poti zapisoval vsako postajo, na kateri so se ustavili, ko so nestrpno pričakovali dom.

Slika 16: Seznam vseh postajališč na poti domov, ki si jih je zabeležil Tončkin brat Franc (Vir: Osebni arhiv Antonije Senčar)

Stric Tonče jih je pričakal na postaji in skupaj so se z vozom odpeljali do vasi Zgornji Obrež. Med potjo so opazovali okolico, ki ni bila takšna, kot so se je spominjali. Zaraščena polja, nepokošeni travniki, požgane in uničene hiše so popolnoma spremenili videz njihove domače vasi. Ko so končno stali na dvorišču hiše Glogovškovih, so bili presunjeni. Dom je bil opustošen, razdrt in popolnoma neprimeren za bivanje. Ogledovali so si domačijo, vrt, svinjak, hlev in hišo. Kljub ganjenosti ob pogledu na domačo hišo, ki je bila uničena, so bili neizmerno srečni, da so bili končno doma.

Življenje po drugi svetovni vojni

Od doma je Tončka odšla s šestimi leti, vrnila pa se je po štirih letih. Medtem ko je njena družina začela s prenovo hiše, je Tončka z desetimi leti začela obiskovati drugi razred osnovne šole. Bila je zelo ambiciozna in zagnana učenka, zato je razrede hitro preskakovala. V devetih letih je zaključila osnovno šolo, nižjo gimnazijo in učiteljsiše v Novem mestu.

Leta 1956 je prišla v Piran, kjer je rodila dva otroka in si ustvarila družino. Najprej je osem let delala v zavodu za korekcijo sluha in govora, tri leta je bila upravnica vrtca v Piranu in kar petindvajset let učiteljica v podaljšanem bivanju dnevnega doma Piran. Kot prostovoljka je bila zelo aktivna. Bila je vodja občinskega odbora Društva prijateljev mladine, predsednica Rdečega križa, več desetletij je sodelovala s društvom Drava iz Augsburga. Leta 2012 je s svojim vnukom obiskala vsa štiri koncentracijska taborišča na Poljskem. Taborišči Trebnitz in Reichenbach sta porušeni, stavba v Gross Wartenburgu je preurejena, lovski dom v Betlechemu je bil prenovljen v hotel.

Slika 17: Obisk taborišča Reichenbach leta 2012

(Vir: Osebni arhiv Antonije Senčar)

Slika 18: Taborišče Betlehem leta 1944 (levo) in danes (desno)

(Vir: Osebni arhiv Antonije Senčar)

Za aktivno delovanje je prejela veliko priznanj, med drugim tudi Kogojevo zlato ptico, ki ji jo je izročil predsednik Republike Slovenije Borut Pahor leta 2022. Trenutno je še vedno aktivna: piše pesmi in spomine na taborišča, organizira izlete in je članica Društva slovenskih izgnancev 1941–1945. Predvsem pa Antonija Senčar neumorno pričuje o dogodkih v drugi svetovni vojni, ki jih je kot majhna deklica sama izkusila. To počne, da bi ljudje vedeli, kaj se je dogajalo med vojno, in da ne bi nikoli pozabili na vojne grozote, ker se lahko ponovijo. Tudi nam.

RAZPRAVA

Z intervjujem pridobimo osebno zgodbo osebe, ki je bila priča dogodkom iz preteklosti. Pomembno je poudariti, da pričevanja preživelih izgnancev sama po sebi še niso zgodovina. A so primarni zgodovinski vir in osnova za nadaljnje raziskovanje in preučevanje medvojnih dogodkov ter za njihovo boljše razumevanje.

V intervjuju je gospa Senčar poudarjala pomen družine, ki ji je v najhujših časih stala ob strani. Brez toplih objemov, nežnih poljubov in tolažilnih besed njenih najbližjih bi bilo življenje v taborišču nevzdržno. Ko ji je bilo najtežje, je imela ob sebi družino, ki ji je v tujem okolju zagotavljala toplino in varnost. Določeno mero opore so ji v taborišču nudili tudi novi prijatelji, drugi taboriščniki, ki so lahko razumeli njeno stisko.

Pred izvedbo raziskovalne naloge sem postavila nekaj hipotez. Te so izhajale iz vprašanj, ki so se mi porajala, še preden sem se v temo dobro poglobila.

Hipoteza 1: Življenje v izgnanstvu gospe Antonije Senčar je bilo podobno življenju številnih drugih slovenskih izgnancev.

Vsekakor zgodbe taboriščnikov niso popolnoma enake, a imajo veliko skupnih točk. Tončka je imela srečo, da je v izgnanstvu družina Glogovšek ostala skupaj. Mnogo družin je bilo namreč ob prihodu v taborišče ločenih. (Fürst, Kokalj Kočevar 2014: 64) Otroci ločenih družin niso imeli opore in občutka varnosti. Zgodbe izgnancev se razlikujejo glede na to, v katerih v taboriščih so bili nastanjeni, koliko časa so preživeli v vsakem od njih, kdaj so bili osvobojeni in kdaj so videli svoj dom. A je osebna zgodba gospe Senčar primerljiva z življenjem drugih izgnancev v delovnih taboriščih, ki sem jih prebrala v strokovni literaturi ali v Vestniku, internem glasilu, ki ga izdaja Društvo slovenskih izgnancev 1941–1945. Zato to hipotezo lahko potrdim.

Hipoteza 2: V taborišču je deklica Tončka spremljala dogajanje na bojiščih in je razumela, kako se je odvijala vojna.

Šestletno Tončko in njena brata so starši želeli obvarovati pred krutim svetom. Mama in oče jim nista povedala resnice, ki je ne bi razumeli, saj so že dovolj trpeli. Vedeli so namreč, da vladajo vojne razmere in da izselitev ne pomeni nič dobrega, a kaj točno se dogaja, so se le spraševali. Tudi ko je Tončka dobila novo svilen oblekico, ji mama ni povedala, komu je

pripadala. Želela je, da je njeno otroštvo čimbolj radostno, da je nasmejana in kar se da brez skrbi. Tončka je dogajanje v vojni razumela šele po njej, ko je bila starejša. Z mamo sta si delili solze in se pogovarjali o odgovorih na Tončkina otroška vprašanja. Med njimi je bila tudi zgodba o deklici, ki je pred njo nosila svileno oblekico.

Zagotovo lahko v življenjski zgodbi Antonije Senčar opazimo, kako zaščitniški so bili njeni starši. Vsem trem otrokom so želeli prihraniti grozote, ki so jih obdajale, zato hipotezo ovržem.

Hipoteza 3: Taboriščna izkušnja je gospo Senčar zaznamovala za vse življenje.

Trpljenje zaradi izгона se za Tončkino družino ni končalo takoj po vojni. Ob pogledu na domačo vas in njihovo domačijo po vrnitvi domov, ji je bilo hudo. Kar nekaj časa so potrebovali, da so hišo obnovili, naredili primerno za bivanje in jo uredili tako, da je bila taka kot pred odhodom, jo napolnili z vonjem svežega kruha, pečenke ... Ta izkušnja je njenemu življenju dala nov smisel. Še vedno izobražuje in pripoveduje zgodbe, govori o svojih življenjskih izkušnjah, tako da je medvojna in povojna kruta izkušnja gotovo vpliva na njene življenjske odločitve in še vedno vpliva na njen vsakdan. Dogodki v vojni so jo okrepili in ji dali možnost, da ljudi izobražuje in ozavešča. Brez te izkušnje Antonija Senčar ne bi bila oseba, kakršna je postala, in jo poznamo.

Antonija Senčar o svojem ukradenem otroštvu pripoveduje samozavestno. Med intervjujem nikoli nisem pomislila, da jo je druga svetovna vojna zlomila in negativno vplivala na preostanek njenega življenja. Takih dogodkov seveda nikoli ne pozabiš. Ona se je odločila, da jih bo uporabila za družbeno koristna dela, zato hipotezo potrjujem.

Hipoteza 4: Večina ljudi, ki so doživeli vojne grozote, o svoji izkušnji težko govori.

Z intervjujem sem spoznala samo osebno zgodbo Antonije Senčar. Vsekakor ona rada govori o tej temi, je aktivna pri seznanjanju mladih, piše knjige, pesmi, deli svoje izkušnje in občutke. Med pogovorom je večkrat omenila tudi, da njeni prijatelji in znanci v Društvu slovenskih izgnancev 1941–1945 nimajo zadržkov pri širjenju zgodb iz časa izgnanstva, a za to niso tako zelo zavzeti, kot je ona. Vsi imajo podoben cilj, preprečiti vojno in ponovitev tragedije.

Raziskovalni del, ki sem ga opravila, ni bil dovolj obširen, da bi se lahko seznanila z ostalimi izgnanci in prisluhnila njihovim zgodbam. Hipoteze zato ne morem niti ovreči niti potrditi.

ZAHVALE

Profesorici Petri Štampfl se zahvaljujem za mentorstvo, spodbudne besede in pomoč pri vsebinskem in oblikovnem urejanju naloge, gospe Antoniji Senčar, ker me je sprejela v svoj dom in mi zaupala s svojo zgodbo. Zahvaljujem se ji tudi, ker mi je podarila svojo knjigo Svilena oblekica. Posebej bi se rada zahvalila tudi somentorici dr. Moniki Kokalj Kočevnar za usmeritve pri pisanju naloge in za vsebinski pregled. Zahvaljujem se tudi staršem za spodbude in pomoč pri terenskem delu.

PRILOGA

Intervju z gospo Antonijo Senčar je potekal 27. 1. 2023 po telefonu, 11. 2. 2023 v Ljubljani in 25. 2. 2023 na njenem domu v Piranu.

1. V času druge svetovne vojne so vas z družino izgnali v nemška delovna taborišča. Ali lahko opišete dan, ko so prišli vojaki v vaš dom in vas poslali v taborišče, in strnete občutke, ki so vas takrat prevzeli?

Po vasi se je že nekaj časa govorilo, da bomo izgnani, nihče pa ni vedel, kdaj se bo to zgodilo in kam nas bodo izselili. V začetku oktobra 1941 so začeli z izgonom v Obsotelju, naš kraj je bil na vrsti 28. oktobra 1941. Nekaj dni pred tem datumom je bil obešen plakat v slovenskem jeziku kar na vaško hruško na križišču vasi. Razbrati je bilo, da bomo šli v Nemčijo, s seboj naj vzamemo le osebno prtljago, vse drugo bomo dobili povrnjeno.

28. oktobra 1941 sta mama in starejši brat zlagala oblačila, predvsem topla, saj je bila zima pred vrati. Jaz sem v svoj šolski nahrbtnik zložila pletene nogavice, šal in rokavice. Seveda se od prvega zvezka nisem mogla posloviti. Vse, kar sem potrebovala za pouk v prvem razredu, sem dala v nahrbtnik.

Oče je bil pri živini v hlevu, mlajši brat Drago pa je bil na dvorišču. Kar na naenkrat je močno zavpil in zajokal ter zbežal k mami. Zelo se je prestrašil, ko sta se dva vojaka z motorjem pripeljala na dvorišče. Zelo je bilo mučno! Brat še nikoli ni videl motorja in prikolice, ki jo je pozneje imenoval čoln. Skril se je kar za mamin predpasnik. Mama ni vedela, zakaj joče. Povedati pa tudi ni mogel, ker mu je »vzelo govor«. Moram povedati, da je moj brat kot otrok jecljal. Mama je pogledala na dvorišče in zagledala dva vojaka v uniformah. Obuta sta bila v škornje, ki so bili dobro zloščeni. Vojaka sta pozdravila v slovenskem jeziku in povedala, da morajo vse družine čez dve uri priti k hruški, kjer bo stal konvoj. Odpeljala sta se naprej po vasi in vsem povedala, da naj se pripravijo na odhod.

Ata je prišel v kuhinjo in vsi smo bili zbrani okrog mame. Povedal nam je, da moramo zapustiti svoj dom in vse, kar imamo. Zajokali smo. Že prej sem opazila, da sta bila ata in mama objokana, zaskrbljena, ampak pred nami sta to, kolikor se je le dalo, skrila. Starejši brat Franci je zapustitev doma bolje razumel od mene. Drago še posebej ni razumel, kaj se dogaja, in je mamu vprašal, ali lahko s seboj vzame muco.

28. oktobra 1941 je pri križu na koncu vasi vrelo. Z vseh strani so iz hiš prihajale skrušene in objokane postave odraslih in otrok s culicami, cekarji in nahrbtniki. Vsi so jokali, pozdravljali domačijo, vpili, molili, pa tudi kleli. Naložili so nas na tovornjak, in ko je speljal, smo vsi jokali in mahali v pozdrav domači vasici. Pot do Rajhenburga se je kar vlekla.

Težko je opisati občutke, saj se nam je vsem porušil svet. Vse, kar smo imeli, smo nosili v cunjah, culah, »bisagah«, nahrbtnikih in cekarjih. Z jokom smo še zadnjič objeli svoj varen, ljubljani dom. »Vrnili se bomo,« je odmevalo od povsod.

2. Ali lahko opišete pot selitve od prvega do zadnjega taborišča, kamor so vas odpeljali? Koliko časa ste preživeli v posameznih taboriščih?

V zbirnem taborišču Rajhenburg, zdaj Brestanica, smo dobili popisni list, ki je bil v nemškem jeziku. Ob popisu so nam spremenili imena in poklice. Na osebni listu je bila številka, ki nas je spremljala ves čas bivanja v nemških taboriščih. Številka naše družine je bila 4443. Vtisnjena je bila na kovinsko ovalno ploščico na vrvici, ki smo jo nosili okoli vratu.

Iz železniške postaje je vlak vozil tri dni do prvega taborišča Trebnitz. To taborišče je bilo barakarsko naselje izven mesta. Po enem letu in pol smo bili premeščeni v drugo taborišče – Gross Wartenberg. Bil je mladinski dom. Tam smo ostali enajst mesecev. V tretjem taborišču, Raichenbach, smo bivali pet mesecev. Zaradi dnevnega bombardiranja so nas premestili v naše zadnje taborišče – Betlechem – Grüssau. Bil je lovski dvorec v gozdu. Po desetih mesecih bivanja v tem taborišču smo končno dočakali vrnitev domov.

3. Primerjajte življenjske razmere v vsakem od taborišč. Prosim, izpostavite morebitne razlike (spalni prostor, prehranjevalni red, red dela v taborišču).

V vsakem od taborišč je bil režim drugačen. Če je bilo v prvih dveh taboriščih življenje še znosno, so se po letu 1943, ko je bilo »v zraku«, da bo Nemčija izgubila vojno, bivalne razmere zelo poslabšale. Tako nismo, ali pa se je to zgodilo zelo redko, dobivali oblačil in hrane od Rdečega križa. Tudi hrana je postala bolj enolična, red pa je bil strožji. Še bolj temeljito so nam pregledovali pošto, pakete, ki smo jih dobivali z zamudo, pozneje kot prej.

4. Prepričana sem, da se je vaše življenje čez noč popolnoma spremenilo. Ali lahko opišete povprečen dan v taborišču?

Že izgon iz rodne vasi in pot v neznano sta moje otroške sanje o brezskrbnem otroštvu spremenila v strah. K sreči sem ob sebi imela starše in brata, da smo vsi skupaj premagovali to moro in trdno upali, da ne bo dolgo trajala.

Življenje v taborišču je potekalo po točno določenih pravilih, ki smo se jih morali držati, prilagoditi smo se morali na urnik. Starši so šli na delo, otroci pa smo bili razdeljeni v skupine. Vsako jutro točno ob predpisani uri je bilo vstajanje, nato pospravljanje, zajtrk, po zajtrku ureditev postelj, pometanje sob, pometanje dvorišča, nosili smo drva in premog po sobah, obešali perilo in zlagali nogavice. Nato je sledila »učna ura«, ki je bila pravzaprav prevzgoja, kako bomo postali poslušni, delavni, ubogljivi, da se ne bomo smejali in jokali. Urili so nas v različnih ročnih spretnostih, kot so gubanje papirja, izdelovanje izdelkov iz papirja in volne. Tudi kosilo je bilo vedno ob enakem času. Krožniki, žlice in skodelice so bile iz aluminija. Po kosilu se je lahko nadaljevala učna ura. Sledila je večerja in ob določeni uri smo morali v posteljo. Nismo takoj zaspali, ker smo čakali, da so se starši vrnili z dela in smo skupaj se o marsičem pogovarjali, seveda ne dolgo, ker sta morala oče in mati zgodaj vstati.

5. V vaši knjigi Svilena oblekica sem prebrala, kako so z vami taboriščniki ravnali vojaki oziroma nadzorniki v taborišču, ki so vas vsak dan izčrpavali tako psihično kot fizično. A kaj vas je spodbujalo, da ste ostali močni in da ste verjeli v boljšo prihodnost? Ali ste kdaj izgubili upanje, da boste spet živeli v miru in ne v vojni?

Vsak dan smo morali ob sliki Adolfa Hitlerja postati in z dvignjeno desnico pozdravljati »Heil Hitler!«. Govorili so nam, da moramo pozabiti na svoj dom, domovino, da bo poslej naša domovina Nemčija, ki ima zmagovito vojsko in dobrega voditelja. Najprej smo se morali naučiti pozdrava, potem še besed tiho, mirno, stoj, vstani, pa zajtrk, kosilo, večerja ter poimenovanja predmetov, ki so nas obdajali, na primer miza, stol ... Najhuje je bilo, ko smo morali biti dolgo tiho. Kdor je spregovoril, je bil kaznovan, da je moral v kot ali pa oponašati živali, nositi drva in premog. Delali smo tudi vaje za koncentracijo, s katerimi so nas v resnici disciplinirali

Brez družine in ljubezni staršev bi bilo zares nevzdržno oziroma zelo hudo. Tako pa mamin in atov poljub, božanje, objemi in vedno optimistične besede: »Potrpite, saj ne bo dolgo trajalo, ko bomo šli domov.« Ti stavki so bili za nas pravo zdravilo, upanja nikoli nismo izgubili.

6. Verjetno je veliko dejavnikov je vplivalo na vaše življenje v taboriščih. Kaj vam je dodatno otežilo bivanje v taboriščih, vas še posebej mučilo? Kdo vam je tam nudil oporo, da je bilo bivanje tam za vas odtenek lažje?

Na življenje v taboriščih je vplivalo marsikaj. Od stavbe, števila sob in postelj v njih, okolice, prehrane, taboriščnega režima. Nismo imeli pouka. Neprestano so nam govorili, naj pozabimo na dom in na vse, kar smo tam imeli. Veliko oporo so mi nudili starši, veliko mi je pomenila tudi solidarnost drugih taboriščnikov, ki so verjeli v vrnitev. Med seboj smo si pomagali in se tolažili. Tudi mi otroci smo držali skupaj in nikdar nismo izdali tistega, ki je kaj po nesreči »ušpičil«, npr. razbil šipo. Raje kot izdajo smo sprejeli kolektivno kazen.

7. Iz vaše knjige izvemo tudi, da so bili v taboriščih otroci vaše starosti. Ali ste z njimi sklenili prijateljstva? Ali je bilo to sploh dovoljeno? Kako ste si svoje monotono življenje popestrili, katere igre ste se igrali?

Otroci smo se med seboj zelo razumeli, imeli radi in si dopovedovali, da moramo biti pridni, poslušni, ubogljivi. Igrali smo se in si med seboj pomagali, še posebej pri delu.

8. V kakšnih okoliščinah ste izvedeli, da je vojne konec, da lahko zapustite taborišče? Kdo vam je to sporočil, kaj je bila prva stvar, na katero ste takrat pomislili?

Že v letu 1944 se je v taborišču govorilo, da bo vojne kmalu konec. A kdaj? Vedno bolj smo bili neučakani. In končno je prišel 1. maj 1945. Osvobodila nas je ruska armada. Bili smo presrečni. Mi otroci smo opazovali osvoboditelje, ki so bili oblečeni v uniforme, na kapah pa so imeli rdečo peterokrako zvezdo, nekateri na prsih tudi odlikovanja. Najprej nas je pritegnila rdeča zvezda. Ruski vojaki so bili do nas še posebej pozorni. Poklicali so nas, da vsak pokaže, koliko je star. Takrat so povedali, da svojih otrok že skoraj štiri leta niso videli, zato so z nami primerjali, kakšni so njihovi otroci, koliko so zrasli. V taborišče so pripeljali vrečo sladkorja in

kruh. Na z vodo namočen kruh so nam nasipali sladkor. To je bil poseben okus in sladkor je škripal pod zobmi, a bili smo presrečni, da smo občutili sladkobo, ki je že dolgo nismo okusili.

9. Kako so potekali vaši dnevi od novice, da ste svobodni, do prihoda domov? Kako ste se vrnili domov, katera prevozna sredstva ste uporabili, kakšne razmere so vladale na poti?

Novica, da smo bili zares svobodni, je bila tudi ta, da je lagerführer s spremstvom prejšnji dan pobegnil. Pustil pa je vse ključe, tudi tiste od shrambe in kuhinje, tako da s kuhanjem oziroma s pripravo hrane ni bilo težav. Otroci pa smo »strica« vprašali : »Zakaj imate rdečo zvezdo in kaj pomeni?«. Otroci smo takrat moškimi, ki jih nismo poznali, rekli stric. »Stric« nam je odgovoril preprosto, tako da bi razumeli: »Otroci, rdeča zvezda pomeni svobodo, konec vojne in vrnitev domov«. Kar dolgo je trajalo, da smo za vedno zapustili taborišče Betlehem. Bili smo nestrpni, nekateri nervozni in neučakani. Lepo so nam razložili, da Rdeči križ pripravlja odhode iz taborišč. Mora pa imeti zagotovilo, da bo vlak lahko peljal po popravljenih, a varnih tirih in po mostovih. Veliko železniških tirov in mostov je bilo porušenih. Taborišče smo zapustili 7. junija 1945. Odhod je bil iz železniške postaje Grüssau – Landeshut. Vozili smo se v živinskih vagonih. Bilo je hudo. Sedem tednov smo strpno čakali, da smo naposled ugledali dom. Na postajo Brežice smo prišli 26. julija 1945.

10. V mnogih zgodovinskih virih sem prebrala, da so nacisti mesta in vasi, v katerih so živeli izgnanci pred vojno, uničili, hiše po porušili, izropali, ponekod so tja vselili druge ljudi. V kakšnem stanju je bila vaša hiša po vrnitvi? Ali je kakšen predmet, ki ga niste vzeli s seboj v izgnanstvo, manjkal in ste ga ob vrnitvi domov pogrešali?

V našo vas so Nemci naselili kočevske Nemce. Hitler jim je obljubil, da bodo dobili vse, kar potrebujejo. Tudi v našo hišo se je vselila kočevska družina. Prva leta je skrbela za živino, obdelavo njiv in vinograda. Ko pa so spoznali, da bodo Nemci premagani, so odšli proti Avstriji. Nekaterim Kočevarjem je uspelo, da so bili nastanjeni v zbirnih centrih, drugi pa so slabo končali. Naša hiša ob vrnitvi ni bila primerna za bivanje, zato smo še šest mesecev živeli pri stricu v Čelah. Bila je brez vrat, okna so bila razbita, leseni podi so bili izdrti. Nič uporabnega ni ostalo. Hlev je bil poln oblačil, ker so tu odmetavali uniforme in neuporabne predmete. Tudi svinjaki, kurnik in klet so bili prazni. Na srečo smo imeli teto, ki je ostala v

vasi, in skrbela za naši dve kravi. K tej teti je moja mama spravila prte in pregrinjala v upanju, da se vrnemo. Po obnavljanju hiše smo pohištvo, ki je bilo shranjeno pri teti, postavili nazaj na svoje mesto in si tako nekoliko olajšali delo. Vrt je bil zaraščen, skratka razjokali smo se ob pogledu nanj. Ata je vogal hiše objel, ga poljubil in rekel: »Moja draga hiška, naš dom, vrnili smo se! Popravili te bomo!«.

11. Prepričana sem, da je bila vojna za vas izkušnja, ki je zaznamovala vaše življenje. Ali je bila prilagoditev na življenje v svobodi težka? Kakšni so bili občutki, ko ste se vrnili v domači kraj, zagledali domače ljudi, prijatelje?

Vsekakor me je življenje v taboriščih zaznamovalo. Bilo je pretrgano moje vaško srečno otroštvo. Zelo sem pogrešala dvorišče, potok, mlin, drevesa, travnike in domače živali. Bila sem prikrajšana za šolanje, zato sem se zelo trudila, da sem bila dobra učenka, in se odločila za učiteljski poklic. Življenje po vrnitvi domov je bilo skromno, a bili smo srečni, zadovoljni, ker smo bili doma. Nihče nam ni ukazoval. Začutili smo, kaj pomeni svoboda, biti svoboden. To spoznanje nam je dajalo moč, da smo vztrajali pri delu, obnovi hiše in obdelavi njiv. Veselili smo se vsakega srečanja z vaščani, ki so se vračali pred nami in za nami, nekateri celo v letu 1946.

Srečanja izgnancev na Svetem Petru pod Svetimi gorami smo se udeležili 8. septembra 1945 na praznik »male maše«, Marijinega praznika. Med izgnanci je veljala obljuba, da bomo šli na to božjo pot in se udeležili maše v zahvalo, da smo se vrnili. Nas otroke so peljali z lojtrnim vozom, starši in ostali pa so šli peš. Bilo je kar daleč – od šest do sedem ur hoda. Srečanje je bilo nepopisno, veliko je bilo pozdravljanja in spraševanja, kdaj in kako smo se vrnili. Mene je zelo pritegnil pogled na ljudi, ki so po golih kolenih premagovali strmo pot do cerkve. Zaskrbela so me krvava kolena, curki krvi, ki so polzeli po nogah. Vsa sem bila iz sebe. Na vprašanje, zakaj tako hodijo, mi je mama odgovorila, da izpolnjujejo zaobljubo, ki so jo dali, če se vrnejo. Seveda nisem dobro razumela. Mama pa me je potolažila, da je zaobljube treba uresničiti.

12. Kako je ta izkušnja spremenila vaše življenje? Ali ga je obrnila v novo smer, kako se je vaše življenje spremenilo po vojni?

Vsekakor so tako razmere v taboriščih kot nepoznan načina življenja na nas za vedno pustili nepozabne spomine, ki pa jih doma nismo obujali. Dostikrat smo slišali: »Marsikaj nam

primanjkuje, a vseeno je boljše kot v lagerju.« Prav ta skromnost in upanje, da bomo zaživel in obdelovali njive in skrbeli za živino, sta nam dajala občutek, da bomo zmogli in da nam bo dom zopet dajal varno zatočišče, ki smo ga tako zelo pogrešali. Razmišljali smo o sreči, ki smo jo imeli, ker je očetova sestra Neža, ko so Kočevarji zapustili dom, takoj odpeljala pohištvo in druge uporabne predmete ter vse skladiščila v svoji kleti in kleti sosedove družine Ban. Tako močno je bila prepričana, da se bomo vrnil. Ko je bila hiša obnovljena, smo jo napolnili s svojim pohištvom in posodo. Dobili smo nove slamnjače, napolnjene z ličkanjem, odeje in rjuhe pa nam je vrnila teta Neža. Stric Jože in teta Neža sta po našem odhodu odpeljala tudi kravi. Eno sta dala v svoj hlev, drugo sosedom Ban.

Nam otrokom je bilo končno dano, da smo septembra 1945 šli v šolo. Stara sem bila deset let in sem se pouka zelo veselila. Vpisali so me v drugi razred, ker še nisem znala pisati in brat. Neverjetno hitro sem te veščine osvojila. Brala sem gladko, nareke sem vedno pisala odlično. Naučila sem se tudi poštevank. Tako sem iz drugega razreda napredovala v četrtega. Preskok sem uspešno opravila in tudi četrti razred končala z odliko. Bila sem najsrečnejši človek na svetu! Šolanje sem nadaljevala na Gimnaziji Brežice. Opravila sem malo maturo z odliko in se vpisala na učiteljske v Novem mestu. Maturirala sem leta 1954 in tako v devetih letih šolanja postala učiteljica. Pred menoj se je odprla nova bodočnost.

13. Trenutno ste zelo aktivni na področju ozaveščanja ljudi o taboriščih in delite določene izseke iz svojega življenja v izgnanstvu z otroki, mladimi in drugimi. Zakaj to tako predano počnete? Zakaj se vam zdi pomembno, da mladi vemo, kaj se je dogajalo med drugo svetovno vojno?

Kot učiteljica sem aktivno delovala v raznih društvih in vodila krožke. Nikoli pa nisem izkoriščala tega, da sem bila štiri leta v taborišču. O tem nismo govorili razen doma. Pred seboj smo imeli druge naloge: kako posredovati učencem čim več znanja in se vključiti v družbenopolitične organizacije. Na šoli smo krepili pionirsko in mladinsko organizacijo in pripravljali proslave.

Leta 1990 smo v Piranu dobili veliko beguncev iz nekdanje skupne države Jugoslavije. Kot prostovoljka sem delala na Rdečem križu in sem sprejemala in popisovala begunce. Begunke so me pohvalile, da sem prijazna, da jim vse lepo razložim, a da ne morem razumeti, kaj pomeni zapustiti dom. Seveda je bil to pravi trenutek zame, da sem jim povedala, da če jih kdo razume, če kdo pozna njihovo bolečino, sem to jaz. Povedala sem jim, da sem bila kot šestletna deklica

z družino odpeljana v nemška taborišča. Mi takrat nismo poznali jezika, ne taborišč. Niso nas lepo sprejeli. Mi pa smo begunce lepo sprejeli, namestili smo jih v hotel, razumeli smo njihov jezik in poskrbeli, da so imeli hrano in oblačila. Begunke so kar povesele glave, bilo jim je nerodno in so se mi opravičile.

Ne samo mladi, vsi bi morali vedeti, kaj je slovenski narod pretrpel v času druge svetovne vojne. Vedeti bi morali, kdo je bil agresor in kdo osvoboditelj. Pri pouku zgodovine učenci marsikaj zvedo, tudi o tem, kako so potekale vojne drugod po svetu. O slovenski zgodovini pa ne zvedo dovolj. Vedeti bi morali, da smo bili s strani Nemcev obsojeni, da kot narod ne bomo obstali. Mladi ne vedo o ukradenih otrocih, ilegalčkih, o izgnancih in beguncih. Moji cilji so preprosti, a z jasnim sporočilom – nikoli več vojne! Vsaka vojna prinaša zlo.

Za vojne razmere so najbolj občutljivi otroci, ker ne razumejo, zakaj so vojne, zakaj morajo zapustiti dom. Največ otroških vprašanj se začne z vprašalnico ZAKAJ? Seveda na ta vprašanja ni tako preprosto odgovoriti. Jaz jim iz svojih doživetij v času druge svetovne vojne, ki se jih zares dobro spominjam, pripovedujem o svojem ukradenem otroštvu. Na čim bolj razumljiv način jim razložim, kakšno je bilo življenje v taboriščih, kaj smo otroci delali, kako so nas prevzgjajali, da bi pozabili na dom, in nam vsiljevali prepričanje, da bo sedaj naša domovina Nemčija. Učiti in trenirati smo morali, da se ne smejimo in ne jočemo. Moramo pa biti ubogljivi in izpolnjevati vse ukaze. Držati smo se morali pravil in dnevnega reda v taborišču. Postali naj bi roboti, saj so nam zelo razvijali ročne spretnosti, da bi bili dobri manualni delavci. V šolo nismo hodili!

Srečni smo, da živimo v mirni in svobodni domovini. Te sreče se mogoče premalo zavedamo. Mladina naj ve in občuti, da ji je dobro, da imajo vse, da ne poznajo sovražnikov. Njihova glavna naloga je učenje in doseči svoj poklicni cilj, za katerega se bodo odločili. Spoznati morajo, kaj je solidarnost, pomoč v stiski, prijateljstvo, spoštljiv odnos do ljudi, ne glede na to, od kod ljudje prihajajo, kako izgledajo, v kaj verujejo. Vsak človek ima pravico do življenja!

ZAKLJUČEK

Cilj raziskovalne naloge je bil preko osebne življenjske zgodbe spoznati usodo Slovencev, ki so jih nemški okupatorji leta 1941 nasilno pregnali s svojih domov. V tretjem valu izгона je nemški okupator nameraval izgnati vse obmejno prebivalstvo obsavsko-obsoteljskega področja. (Fürst 2014: 28) Med pisanjem raziskovalne naloge sem spoznala gospo Antonijo Senčar in se seznanila z njenim najtemnejšim delom življenja. Njena družina je bivala v vasi Zgornji Obrež pri Artičah blizu Brežic, na vzhodu predvidenega izselitvenega pasu.

Če me je gospa Senčar karkoli naučila, me je tega, da je ozaveščati ljudi in širiti zgodbe o načrtnem izgonu Slovencev ključnega pomena, če se želimo ponovitvi takih dogodkov v prihodnosti izogniti. Med raziskovanjem sem različnim ljudem omenila, da pišem o slovenskih izgnancih med drugo svetovno vojno. Opazila sem, da večina mojih vrstnikov in sorodnikov s to temo ni seznanjena. Ne vedo, kaj je pretrpel slovenski narod v nacističnih koncentracijskih taboriščih. Če želimo preprečiti ponavljanje temačnih poglavij zgodovine, je ključnega pomena to, da čim več ljudi ve, kaj so ljudje doživeli in pretrpeli.

Med pisanjem naloge sem se spraševala, kaj še lahko naredim, kako lahko to, kar sem izvedela, predstavim svojim vrstnikom. Predlagala sem, da bi na dan slovenskih izgnancev, torej 7. junija, v šoli organizirali pogovor z gospo Antonijo Senčar, da bi jo spoznali in slišali tudi moji vrstniki. Podobno kot za intervju bom pripravila vprašanja zanjo, in sicer taka, za katera menim, da bi odgovore nanje želeli slišati tudi drugi dijaki. Svoje sošolce sem vprašala, kaj že vedo o tej temi in kaj jih morda zanima. Večina je vedela toliko kot jaz, preden sem začela z raziskovanjem, nekateri manj, drugi več. Opazila pa sem, da bi dijaki rade volje prisluhnili temu pogovoru, saj ima gospa drugačen pristop. Če nam o izkušnjah v taborišču pripoveduje oseba, ki je dogodke izkusila, se nas pripoved bolj dotakne. Med pogovorom bi poskusila vključiti tudi poslušalce, morda pred samim dogodkom izvedem anketo, ki mi bo pomagala sestaviti program, ki bo pritegnil dijake. Tako bo dobilo veliko dijakov priložnost pogovarjati se z osebo, ki je vojno doživela in preživela, slišati njeno zgodbo ter dejansko razumeti, kakšno je bilo življenje izgnancev v drugi svetovni vojni.

"Zgodovinska vrednost pričevanj je velika, saj prinašajo delček poznavanja o posameznih zgodovinskih dogodkih ali pojavih, a tudi veliko podrobnosti o zgodovinskih dogodkih ali pojavih in podatkov o avtorjevem značaju, izobrazbi, položaju, povezavi in težnjah v zvezi z dogodkom ali pojavom." (Brodnik 2014: 25)

Zbiranje in ohranjanje pričevanj sta ključnega pomena za odvijanje prihodnosti. Če se iz preteklih dogodkov ne bomo učili se zgodovina ponavljala. S tem pa tudi trpljenje, muke in bolečine ljudi. Zato smo se dolžni izobraževati in raziskovati grozote, ki so se zgodile v zgodovini. Kot je že Tončka rekla: »Vsak človek ima pravico do življenja!«

VIRI IN LITERATURA

BAJT, Drago, DRNOVŠEK, Marjan, ROZMAN, France. 1996. Slovenska kronika XX. stoletja: II. knjiga (1941–1995). Prva izdaja. Ljubljana: Založba Nova revija. ISBN 961-6017-20-5

BREGAR MAZZINI, Sonja, PEČOLER, Lorieta, ŠTAMPFL, Petra. 2019/2022. Zgodovina 9: samostojni delovni zvezek za zgodovino v devetem razredu osnovne šole. 2. ponatis. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba. ISBN 978-961-01-5345-0

BRODNIK, Vilma. Pouk zgodovine o vojnah skozi oči otrok in mladostnikov. Zgodovina v šoli, številka 1–2, letnik XXIII, 2014.

FÜRST, Irena in KOKALJ KOČEVAR Monika. 2014. Slovenski izgnanci 1941–1945. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije. ISBN 978-961-6665-35-3

NESOVIĆ, Branimir in PRUNK, Janko. 1993. 20. stoletje: zgodovina za 8. razred osnovne šole. Prva izdaja. Ljubljana: Državna založba Slovenije. ISBN 86-341-0870-8

PRUNK, Janko. 2007. Slovenski izgnanci 1941–1945; zloženka. Ljubljana: Društvo izgnancev Slovenije 1941–1945.

REŽEK, Mateja, ANTOLIČIČ, Gregor, FRANTAR, Špela, POPOVIČ LOZAR, Gordana. 2021. Zgodovina 4: sodobnost: učbenik za zgodovino v 4. letniku gimnazij. Prva izdaja. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba. ISBN 978-961-01-5988-9

SENČAR, Antonija. 2015. Svilen oblekica. Piran: Etigraf: Maona. ISBN 978-961-281-907-1

ŠTIH, Peter, SIMONITI, Vasko, VODOPIVEC, Peter. 2016. Slovenska zgodovina: od prazgodovinskih kultur do začeta 21. stoletja. Prva izdaja. Ljubljana: Modrijan založba. ISBN 978-961-241-971-4

TRŠKAN, Danijela in BEZJAK, Špela. Aktivna ustna zgodovina v osnovnih in srednjih šolah: praktični napotki za učitelje in učence. Zgodovina v šoli, številka 1, letnik 30, 2022.

SENČAR, Antonija (Tončka)

Dostopno na naslovu: <https://www.obrazislovenskihpokrajn.si/oseba/sencar-antonija-toncka/>

Pridobljeno: 15. 12. 2022.

Srečanja v Mediadomu z Antonijo Senčar

Dostopno na naslovu: <https://www.youtube.com/watch?v=suuOnE-9UgY> Pridobljeno: 15. 12.

2022.

Tončka Senčar: »Ukradenega otroštva ti nihče ne vrne«

Dostopno na naslovu: <https://www.rtv slo.si/radio-koper/prispevki/zgodbe/toncka-sencar-ukradenega-otrostva-ti-nihce-ne-vrne/526914> Pridobljeno: 15. 12. 2022.

Slovenska izgnanka: Da bi preživela, sem jedla kislico

Dostopno na naslovu: <https://www.rtv slo.si/moja-generacija/slovenska-izgnanka-da-bi-prezivila-sem-jedla-kislico/366926> Pridobljeno: 24. 2. 2023.

»Že v lagerju sem videla, kako pomembni sta solidarnost in pomoč med ljudmi«

Dostopno na naslovu: <https://www.delo.si/novice/slovenija/ze-v-lagerju-sem-videla-kako-pomembni-sta-solidarnost-in-pomoc-med-ljudmi/> Pridobljeno: 24. 2. 2023.

Izgnani in pregnani iz Slovenije: To se je dogajalo nam!

Dostopno na naslovu: <https://www.dnevnik.si/1042731650> Pridobljeno: 24. 2. 2023.